

En la mort de Carles Riba

Si tu no hi ets, a qui m'adreçaré?

Si tu no hi ets, qui ens jutjarà?

Pere Quart

Ara fa cinquanta anys que va morir Carles Riba. Pere Quart, en un homenatge poètic lúcid i no mancat d'ironia en relació amb l'entorn cultural del poeta, expressava la sensació de desemparament que s'havia apoderat dels ambients culturals i literaris catalans. «I, tot seguit, la cendra»: fins i tot per als poemes? Per a tota aquella obra? Era un moment en què Riba, per la seva actitud cívica, per la seva vàlua enorme com a intel·lectual, per la seva saviesa, per la qualitat de la seva poesia, representava la solidesa d'una cultura. En certa manera, la resumia tota, des del tracte directe i profund amb el món clàssic fins a la punta de diamant de la recerca poètica. Riba era l'intel·lectual de referència, una figura essencial en el panorama cultural de la postguerra. La seva significació pública era de signe molt diferent de la de Verdaguer, o de la de Sagarra o, fins i tot, de la de Maragall. O de la que assoliria Salvador Espriu en la dècada dels seixanta. La seva figura era pròxima a allò que havia representat Pompeu Fabra, de qui havia recollit l'herència com a seny ordenador de l'idioma, amb l'afegit que Riba, a més, era un creador, un poeta. Menys popular, sens dubte, que molts dels esmentats, però garantia de compromís i de rigor.

Fa cinquanta anys. Indubtablement, Riba, en els cercles intel·lectuals, encara és una figura respectada. Tan respectada, diríem, com negligida. El fet mateix que res no ens hagi recordat el cinquantenari de la seva mort, llevat d'una minsa presència en un acte oficial el dia de Sant Jordi, resulta significatiu. Especialment en un país com el nostre que s'embadaleix amb les commemoracions.

Que Riba serveixi com a exemple. Les figures del passat se'ns han desdibuixat, i les actuals no existeixen. Com si els nans enfilats a l'espatlla dels gegants haguessin perdut peu o els gegants se'ns haguessin desinflat. Algú ens pot dir que aquest fenomen és comú a les literatures occidentals, que aquelles figures d'excepció eren

el resultat d'uns anys carregats de confusions, en els quals va caldre construir uns pilars ètics i culturals. Potser sí. Però no sembla pas aquesta la raó principal que els va convertir en el que van ser, perquè de confusions i de problemes similars no ens en manquen pas avui dia i, en canvi, aquella mena d'intel·lectuals no apareixen. O era, més aviat, la centralitat que tenia la cultura i la literatura en la societat allò que feia que aquells existissin? L'estructura social, política i cultural dels pobles feia del poeta, de l'escriptor o de l'artista el seu referent, i és aquesta mateixa estructura la que, actualment, els negligeix.

Perquè la literatura ha perdut la funció que ha tingut en aquests dos últims segles com a expressió del sentir col·lectiu. Ja no es tracta de si els escriptors donen o no la talla. En la societat de la líquidació actual, enmig de les fluctuacions personals i col·lectives, es fa impossible –si és que mai l'havien tinguda realment– una representació com la que s'havia atorgat a les grans figures com ara la de Riba. El bombardeig d'informacions i d'opinions s'ha multiplicat de tal manera que el criteri –que Jaume Balmes ens excusi– ja no pot ser únic i estable. ¿Algú s'imagina un Foix, un Riba o un Nicolau d'Olwer en la premsa actual? A part d'avorrir-nos, els considerariem uns creguts, uns vanitosos. I és que els mecanismes de funcionament dels mitjans de comunicació actuals –la premsa, la ràdio, la televisió– ja no permeten que s'hi creïn aquestes grans figures. El mitjà ha engolit el missatge o, més ben dit, el mitjà és el missatge.

Què n'hem de fer, doncs, de Carles Riba? No pas enyorar-lo. Massa petits Ribes (*libera nos Domine!*) ens assetgen en aquesta riba com per fer-nos adonar de la impossibilitat (tot i ser a l'època de les reproduccions) de reproduir-lo. Ens queda, però, tota una altra cosa que sí que té sentit de fer: entendre'l, estudiar-lo, renovar el coneixement de la seva figura, de la seva obra i del seu temps des de la perspectiva actual. I, en aquest espai, hi ha molta feina a fer. Tota. El cinquantenari de la seva mort, atès que funcionem a cops de commemoracions més que no pas per la continuïtat acadèmica, és una bona ocasió per fer-la, aquesta feina. Perquè seria una llàstima que l'oblidéssim en allò en què Riba, com un dels nostres clàssics que és, encara ens pot dir alguna cosa.